แนวทางการจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

จุฑารัตน์ ช่างทอง[1], กานดาวัลย์ คุณานนท์วิทยา[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวทางการจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ข้อมูลรวบรวมจากการส่งนักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 55 คน เข้ารับการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์กับห้องสมุด 18 แห่ง แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ก่อนการเข้ารับการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ 2) ระหว่างการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ และ 3) หลังการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ นอกจากนี้ยังได้รวบรวมผลสะท้อนกลับจากบรรณารักษ์และนักศึกษาฝึกงานไว้ด้วย

คำสำคัญ: ฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์, ฝึกงานห้องสมุด, โควิด-19

---

[1]อาจารย์ ดร. สาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล: jutharat.su@gmail.com
[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล: kan_dawan@hotmail.com

(Received: 31 August 2022; Revised: 1 December 2022; Accepted: 11 December 2022)

Guidelines for managing library practicum course during Covid-19 pandemic

Jutharat Changthong[1], Kandawan Kunanonvithaya[2]

Abstract

This article presents guidelines for managing online library practicum courses in the situation of the Covid-19 pandemic. Data collected by sending 55 third year students in Information and Library Science to attend online library practicum with 18 libraries. The teaching and learning approach is divided into 3 phases: 1) before online practicum 2) during the online practicum, and 3) after the online practicum. Librarians and students feedback were collected.

Keywords: Online Library practicum, Library practicum, Covid-19

---

[1] Lecturer Ph.D., School of Information and Library Science. Faculty of Arts, Silpakorn University
E-mail: jutharat.su@gmail.com

[2]Assistant professor, School of Information and Library Science. Faculty of Arts, Silpakorn University
E-mail: kan_dawan@hotmail.com

บทนำ

จากสถานการณ์โรคโควิด-19 ที่เริ่มระบาดตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา มีประกาศของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง “มาตรการและการเฝ้าระวังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (ฉบับที่ 3): การปฏิบัติการของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19” ประกาศ ณ วันที่ 17 มีนาคม 2563 ระบุไว้ว่า (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2020)

1) หยุดการดำเนินการสอนทุกรูปแบบยกเว้นการสอนแบบออนไลน์

2) สำหรับการฝึกงานทุกรูปแบบขอให้พิจารณายกเลิกหรือปรับเปลี่ยนกำหนดระยะเวลาและกิจกรรมอื่นที่เหมาะสมแทน...

จากประกาศดังกล่าว ส่งผลให้ในช่วงปีการศึกษา 2563 เป็นต้นมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของผู้จัดการเรียนการสอน ภาควิชา คณะวิชาต่าง ๆ จึงไม่สามารถจัดการฝึกงานในรูปแบบปรกติให้กับนักศึกษาได้ ประกอบกับสถานประกอบการ องค์กร หน่วยงานที่เคยเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์ของนักศึกษาหลายแห่งได้ประกาศปิดการให้บริการชั่วคราว ดังนั้น สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาปรับเปลี่ยนรูปแบบการฝึกงานเพื่อทดแทนให้ผู้เรียนยังคงได้รับการฝึกประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ภาคทฤษฎีในชั้นเรียน

การจัดการศึกษาของสาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีการฝึกงานห้องสมุดเพื่อเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการฝึกงานห้องสมุดมาเป็นระยะด้วยเช่นกัน (Supawiree, 2017; Suwannako, Nimnoi & Nilati, 2021) แต่เมื่อเกิดภาวะโรคระบาดที่ผู้เรียนไม่สามารถเข้าไปฝึกงานในห้องสมุดได้ตามปรกตินั้น สถานศึกษาจึงพิจารณาถึงการจัดการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์เพื่อทดแทนและเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การจัดการเรียนการสอนสาขาอื่น ๆ ได้ริเริ่มพัฒนาระบบจัดการฝึกงานแบบออนไลน์บ้างแล้วตั้งแต่ช่วงก่อนการระบาดของโควิด-19 เช่น งานวิจัยและพัฒนากระบวนการนิเทศนักศึกษาฝึกงานด้วยระบบออนไลน์ที่มีผลวิจัยระบุว่าหากสามารถพัฒนาระบบและกลไกได้ดีจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยให้สามารถนิเทศนักศึกษาฝึกงานที่อยู่ในสถานประกอบการที่ไกลจากสถานศึกษาได้มากขึ้น (Pawaphutanon NaMahasarakham & Hongsuwan, 2018)

หลักสูตรสาขาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดให้มีการฝึกงานห้องสมุดให้แก่ผู้เรียนมาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ต่อมาเมื่อเผชิญกับสถานการณ์โควิด-19 ก็ยังคงจัดประสบการณ์การฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ให้กับผู้เรียนด้วย ดังนั้น บทความนี้จึงได้รวบรวมประสบการณ์การจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมา เพื่อเผยแพร่และแบ่งปันประสบการณ์อันเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงแนวทางการจัดเตรียมความพร้อมในการจัดการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ ให้ยังคงสามารถจัดประสบการณ์ฝึกงานห้องสมุดเป็นส่วนเสริมหรือใช้ทดแทนการฝึกงานในรูปแบบเดิมให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การฝึกงานห้องสมุด

การฝึกงานห้องสมุด พบคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องปรากฏในเอกสารต่าง ๆ จากต่างประเทศใช้แตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น practicum, internship, field experience, fieldwork, professional field experience, และcooperative education เป็นต้น (Cha & Bae, 2020) ในส่วนของสถาบันการศึกษาในประเทศไทยที่จัดการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์พบว่าใช้ชื่อรายวิชาการฝึกงานห้องสมุดแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น

ชื่อรายวิชา	หลักสูตร/สาขา	สถาบัน
การสัมมนาการฝึกปฏิบัติงาน	สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ฝึกงาน	สารสนเทศศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ	บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
การฝึกประสบการณ์วิชาชีพสารสนเทศ	สารสนเทศศึกษา สารสนเทศศึกษา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
การบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน	สารสนเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
การฝึกประสบการณ์วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	สารสนเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ในขณะที่บางมหาวิทยาลัยจัดการฝึกงานห้องสมุดเป็นการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา เช่น สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น

การฝึกงานห้องสมุดของนักศึกษาจัดขึ้นตามข้อบังคับของแต่ละหลักสูตร นับเป็นการประสานระหว่างการเรียนการสอนในภาคทฤษฎีกับสถานการณ์จริงของการทำงานในโลกวิชาชีพ การฝึกงานห้องสมุดเป็นประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้เรียน ห้องสมุด และ ผู้สอน ดังนี้ (Juznic & Pymm, 2016)

การฝึกงานห้องสมุดสำหรับผู้เรียน

1. ผู้เรียนได้รับความรู้และเข้าใจวิธีการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะของตนเพื่อนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติ นอกจากนั้นผู้เรียนยังจะได้เรียนรู้แนวทางการเลือกใช้วิธีการวิจัยที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นด้วย

2. ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองและความสามารถระหว่างบุคคล ได้พัฒนาทัศนคติ ทักษะความเป็นผู้ประกอบการและการจัดการ รวมถึงทักษะการทำงานเป็นทีม

3. ผู้เรียนได้ตระหนักถึงโลกการทำงานจริงในสาขาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

4. ผู้เรียนได้ตระหนักและเรียนรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ

5. ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสามารถของตนเอง และเรียนรู้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง (Learn how to learn)

6. ผู้เรียนสามารถเพิ่มโอกาสในการจ้างงาน และการเข้ารับการฝึกงานเป็นช่วงเวลาที่ไม่สูญเปล่าด้วย ผู้เรียนจะได้ใช้ช่วงเวลาดังกล่าวสะสมความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ

การฝึกงานห้องสมุดสำหรับห้องสมุด

ในส่วนของห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารสนเทศที่จัดการฝึกงานให้นั้น การฝึกงานห้องสมุดเป็นไปเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านต่างๆ ดังนี้

1. ได้รับประโยชน์จากการสอนผู้รับการฝึก เช่น การตอบคำถามที่มาจากนักศึกษา ได้เปิดรับแลกเปลี่ยนมุมมองใหม่ๆ ระหว่างกัน

2. เป็นโอกาสอันดีให้ผู้ฝึกสอนได้ติดตามพัฒนาการความก้าวหน้าขององค์ความรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา

3. ห้องสมุดสามารถใช้การฝึกงานเป็นเครื่องมือในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาทดแทนในตำแหน่งงานที่ยังว่างอยู่

4 ระหว่างการฝึกงานอาจได้รับความคิดเห็นหรือมุมมองใหม่ๆ ความสามารถในการแก้ปัญหาจากนักศึกษาที่มารับการฝึกงาน นับเป็นการแบ่งเบาภาระงานได้อีกทางหนึ่ง

5. การร่วมกันพัฒนากระบวนการฝึกงานนับเป็นแนวทางหนึ่งของการร่วมกันพัฒนาวงการวิชาชีพ

การฝึกงานห้องสมุดสำหรับผู้สอน

ในส่วนของผู้สอน ประกอบไปด้วยผู้เกี่ยวข้องซึ่งอาจเป็นบุคลากรของคณะวิชา ภาควิชา หลักสูตร/สาขาวิชา รวมถึงอาจารย์ผู้ประสานงานส่งนักศึกษาไปฝึกงานกับห้องสมุด การฝึกงานห้องสมุดนับเป็นช่องทางการสร้างโอกาสร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในหลายแนวทาง ดังนี้

1. ได้ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์

2. เป็นโอกาสให้ผู้สอนได้เรียนรู้กรณีศึกษาใหม่ๆ จากห้องสมุด หรืออาจเป็นช่องทางให้ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยใหม่ ๆ ร่วมกัน

3. เป็นช่องทางให้ผู้สอนได้เชื่อมสัมพันธ์ (Connection) กับกลุ่มสายงานทางวิชาชีพ เช่น สามารถเชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้กับนักศึกษาได้

4. การฝึกงานช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรและรายวิชา

ถอดประสบการณ์การจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุด

หลักสูตรสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดให้มีกิจกรรมการฝึกงานห้องสมุดโดยเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาบังคับของนักศึกษาวิชาเอก การฝึกงานห้องสมุดจัดขึ้นให้กับผู้เรียนชั้นปีที่ 3 ในช่วงปิดภาคการศึกษา ภาคการศึกษาปลาย เป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน หลังจากผู้เรียนได้ฝึกงานห้องสมุดเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนจะรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการฝึกปฏิบัติงานมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอ เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบการสัมมนา

สถานการณ์ผู้เรียนของปีการศึกษา 2564 นั้น หลักสูตรสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนรายวิชาฝึกงานห้องสมุด รวม 55 คน โดยหลักสูตรฯ ได้มอบหมายให้มีอาจารย์ร่วมกันรับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในแต่ละปีการศึกษา รวม 2 คน แต่ในส่วนของการนิเทศการฝึกงานห้องสมุดนั้นหลักสูตรฯ ได้มอบหมายให้คณาจารย์ประจำหลักสูตรทั้ง 9 คน ได้ร่วมกันนิเทศการฝึกงาน การฝึกงานห้องสมุดของหลักสูตรนี้มิได้จำกัดประเภทของ

ห้องสมุด นักศึกษาสามารถร่วมเสนอรายชื่อหน่วยงานในลักษณะของ GLAM (Galleries, Libraries, Archives, and Museums) ให้หลักสูตรพิจารณาประสานงานการฝึกงานให้ได้ ห้องสมุดที่ตอบรับร่วมกันจัดประสบการณ์การฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ในครั้งนี้รวม 18 แห่ง ประกอบไปด้วย

กลุ่มห้องสมุดสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน 11 แห่ง ได้แก่ 1) หอสมุดวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม3) หอสมุดป๋วย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) 4) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ บางเขน 5) สำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 6) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี 7) ห้องสมุด ช่อ วายุภักตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย 8) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต 9) ศูนย์สารนิเทศมนุษยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10) ศูนย์เรียนรู้และหอสมุด มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 11) สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยบริการ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

กลุ่มห้องสมุดเฉพาะ 7 แห่ง ได้แก่ 1) ห้องสมุดศิลปะ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร 2)ห้องคลังความรู้ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) 3) ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) 4) ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์และศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักงานกสทช. 5) ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 6) ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และ 7) ห้องสมุดวุฒิสภา

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

การจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย 1) ก่อนการเข้ารับการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ 2) ระหว่างการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ และ 3) หลังการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์

ระยะที่ 1 ก่อนการเข้ารับการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์

1 ผู้ประสานงานรายวิชาฝึกงานห้องสมุดติดต่อประสานงานกับห้องสมุดต่าง ๆ เพื่อหารือเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการฝึกงานจากการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไซต์เป็นการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ เนื่องจากบางห้องสมุดบุคลากรต้องปฏิบัติงานแบบ Work from home หรือบางห้องสมุดเสนอขอใช้รูปแบบการฝึกงานห้องสมุดแบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยฝึกงานห้องสมุดในพื้นที่ร่วมกับฝึกงานออนไลน์ ตามช่วงระยะเวลาที่หน่วยงานเห็นว่าเหมาะสม เพื่อให้

สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง มาตรการและการเฝ้าระวังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (ฉบับที่ 11) ลงวันที่ 17 เม.ย. 2564 ที่ให้สถาบันอุดมศึกษางดกิจกรรมใด ๆ ที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดโรค (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021)

2. ในสถานการณ์ปรกตินั้นการติดต่อประสานงานกับห้องสมุดต่างๆ จะเป็นการติดต่อประสานห้องสมุดและหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเป็นทางการผ่านช่องทางโทรศัพท์และหนังสือราชการภายนอก แต่เมื่ออยู่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 มีประกาศปิดห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ หอศิลป์ และพิพิธภัณฑ์หลายแห่งด้วยความจำเป็นเร่งด่วน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการติดต่อประสานงานเพราะหน่วยงานปิดทำการ ฉะนั้นในการติดต่อหน่วยงานควรเพิ่มช่องทางการติดต่อส่วนตัว (Personal contact) ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งอาจารย์ผู้ประสานงาน บรรณารักษ์ และนักศึกษา เช่น เบอร์โทรศัพท์มือถือหรือไอดีไลน์ (Line ID) ของผู้ประสานงานที่สามารถติดต่อได้สะดวกเพิ่มขึ้นไว้ด้วย

3. ผู้ประสานงานรายวิชาประชุมปรึกษาหารือร่วมกับคณาจารย์ประจำของหลักสูตร เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ถึงขั้นตอนระเบียบปฏิบัติ การมอบหมายการปฏิบัติงานการนิเทศนักศึกษาฝึกงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาที่มีการปรับจากรูปแบบเดิม เช่น การนิเทศนักศึกษาอาจเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบออนไลน์แทนได้ เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงานจัดทำเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-document) และจัดเก็บข้อมูลผ่านระบบคลาวด์ (Cloud storage) เพื่อใช้งานร่วมกัน การประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาจากห้องสมุดจัดทำเป็นแบบประเมินออนไลน์ (Google form) เพื่อความสะดวกในการติดตามและการเข้าถึงข้อมูล และยังช่วยลดการสัมผัสติดเชื้อ อีกทั้งยังสอดรับกับการใช้ "วิถีชีวิตใหม่" (New normal) อีกด้วย

4. หลักสูตรจัดโครงการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาก่อนการเข้ารับการฝึกปฏิบัติงานในห้องสมุดแบบออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและเพิ่มพูนความรู้ทักษะด้านต่าง ๆ ของนักศึกษา โดยเนื้อหาโครงการเตรียมความพร้อมปรับจากแนวคิดสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 จากการสังเคราะห์โดย ดิชิตชัย เมตตาริกานนท์ และเดชดนัย จุ้ยชุม ดังนี้ (Mettarikanon & Juychum, 2016)

สมรรถนะเฉพาะด้าน (Specialized competencies) ประกอบด้วยการทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในทักษะวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ เช่น ด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการจัดเก็บและจัดการ และให้บริการสารสนเทศ เป็นต้น

สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที (Technical and ICT competencies) ประกอบด้วยการทบทวนความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ฐานข้อมูล การจัดการเนื้อหาบนเว็บไซต์ และเสริมด้วยการใช้โปรแกรม แอปพลิเคชัน และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการฝึกงานออนไลน์

คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal attributes) ประกอบด้วยการทบทวนความรู้เรื่องการจัดทำโครงงาน การบริหารโครงการ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน ทักษะการสื่อสารต่างๆ รวมทั้งการปรับตัวเพื่อรับมือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

ระยะที่ 2 ระหว่างการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์

1. นักศึกษาเข้ารับการฝึกงานห้องสมุด ระหว่างวันที่ 26 เมษายน-18 มิถุนายน 2564 และบางแห่งเข้ารับการฝึกงานห้องสมุดระหว่างวันที่ 5 พฤษภาคม-2 กรกฎาคม 2564 พบว่าแอปพลิเคชันสำหรับการฝึกสอนงานห้องสมุดและการประชุมออนไลน์กับนักศึกษาที่ห้องสมุดนิยมใช้ได้แก่ Zoom, Line, และ Google Meet

2. ผู้ประสานงานรายวิชาแจ้งให้นักศึกษาติดตามประกาศมาตรการและการเฝ้าระวังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (โควิด-19) จากศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) (ศบค.) และ กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ตลอดจนคำสั่งหรือนโยบายจากห้องสมุดหากมีการเปลี่ยนแปลง โดยบางหน่วยงานปิดให้บริการ หรือให้บริการเฉพาะรูปแบบออนไลน์ บางแห่งให้บุคคลากรสลับการทำงานจากบ้านกับการเข้ามาทำงานในที่ทำงานเพื่อลดจำนวนคนในที่ทำงาน

3. หากนักศึกษามีผลการตรวจพบเป็นผู้ป่วยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หรือเป็นผู้สัมผัสเสี่ยงสูงให้นักศึกษาแจ้งอาจารย์ผู้ประสานงานรายวิชาและหน่วยงานที่ฝึกงานทันที ซึ่งในขณะฝึกงานนั้นมีนักศึกษาได้รับเชื้อและได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจำนวน 1 คน ซึ่งทางห้องสมุดเองก็ได้มีการปรับตารางการฝึกปฏิบัติงานและเลื่อนกำหนดการส่งงานต่าง ๆ เพื่อไม่ให้นักศึกษาที่เข้ารับการรักษาเครียดหรือเสียโอกาสในการเรียนรู้จากการฝึกงาน

4. การนิเทศและการติดตามผลการฝึกงาน อาจารย์ออกนิเทศยังหน่วยงานหรือสถานประกอบการ (หากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ดีขึ้น) ห้องสมุดบางพื้นที่ยังมีความเสี่ยงให้อาจารย์พิจารณาตามความเหมาะสมว่าอาจใช้การนิเทศออนไลน์โดยการติดตามผลการปฏิบัติงานของนักศึกษากับหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่ดูแลรับผิดชอบการฝึกงานของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาว่าการนิเทศออนไลน์ส่งผลดีต่อผู้ถูกนิเทศด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นรูปแบบการสนทนาด้วย

การพิมพ์โต้ตอบทางข้อความ หรือการส่งข้อความเสียง พร้อมกับมีบันทึกการติดต่อสื่อสารไว้ จึงทำให้ผู้ถูกนิเทศมีเวลาอ่านและคิด ในส่วนของอาจารย์นิเทศก็ช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (Pawaphutanon NaMahasarakham & Hongsuwan, 2018)

ระยะที่ 3 หลังการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์

1. หลังการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์เสร็จสิ้นนักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนในรายวิชาสัมมนาการฝึกปฏิบัติงาน โดยการนำเสนอผลการฝึกงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการเรียนรู้การฝึกประสบการณ์ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและคณาจารย์ประจำหลักสูตร

2. คณาจารย์และนักศึกษาระดมสมองร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นปัญหา อุปสรรค หรือข้อเสนอแนะในการฝึกงานออนไลน์ที่ผ่านมา เพื่อนำข้อมูลไปใช้พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนต่อไป เช่น การเสริมรายวิชาที่เกี่ยวกับการผลิตสื่อดิจิทัลและการบริการสารสนเทศในรูปแบบใหม่ ๆ การให้บริการทางไกล การให้บริการเชิงรุก การพัฒนาทักษะของผู้เรียนในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องกับที่ปราณี อัศวภูษิตกุล และสุภาพร โรจนศุภมิตร เสนอแนะประเด็นการปรับเสริมเนื้อหาการสอน เพื่อให้รองรับกับการที่ห้องสมุดก้าวสู่อนาคตวิถีชีวิตใหม่ เช่น เนื้อหาด้านการจัดการสุขวิทยาบุคคล ชุมชน และพื้นที่ภายใน-ภายนอกห้องสมุด และการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในห้องสมุดเพื่อรักษาระยะห่างทางสังคม เป็นต้น (Asvapoositkul & Rojanasupamit, 2021)

3. รวบรวมประสบการณ์การจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อเผยแพร่และแบ่งปันประสบการณ์อันเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงแนวทางการจัดเตรียมความพร้อมในการจัดการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์

ผลสะท้อนกลับจากนักศึกษาฝึกงานห้องสมุดออนไลน์

ในช่วงระยะเวลาระหว่างการนิเทศนักศึกษาฝึกงานและหลังจากฝึกงานเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ประจำหลักสูตรทั้ง 9 คน ที่รับผิดชอบการนิเทศนักศึกษาฝึกงานจากห้องสมุดทั้ง 18 แห่ง ได้ร่วมกันรวบรวมผลสะท้อนกลับจากนักศึกษาทั้ง 55 คน สรุปประเด็นได้ดังนี้

1. การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ช่วยลดความวิตกกังวลและความเครียดของนักศึกษาและผู้ปกครอง กล่าวคือ หากเป็นการฝึกงานแบบออนไซต์ในภาวะโรคโควิด-19 ผู้เรียนและผู้ปกครองต่างวิตกกังวลเรื่องความเสี่ยงในการติดเชื้อที่อาจเกิดขึ้นจากการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะหรือความเสี่ยงจากการใช้ชีวิตในเขตเมืองที่มีอัตราการแพร่ระบาดสูง

2. การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย อันประกอบไปด้วยค่าที่พัก ค่าเดินทาง รวมถึงค่าอุปกรณ์ตรวจเชื้อโควิดด้วยตัวเอง (Antigen test kit: ATK) ที่อาจเพิ่มขึ้นหากต้องตรวจเป็นประจำทุกสัปดาห์ก่อนเข้าฝึกงานออนไซต์ โดยนักศึกษาสามารถเลือกห้องสมุดที่ฝึกงานได้ตามความสนใจ โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทาง การเดินทาง ที่พัก และค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหากเลือกฝึกงานไกลจากที่พักปัจจุบัน

3. การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ทำให้นักศึกษาสามารถจัดการเวลาได้อย่างสมดุล โดยพบว่าห้องสมุดบางแห่งได้กำหนดแนวทางการฝึกงานออนไลน์ไว้อย่างชัดเจน มีเอกสารประกอบการฝึกงานครบถ้วน มีการจัดทำตารางเวลาฝึกงานออนไลน์ รวมถึงมีระบบการติดตามผลการฝึกปฏิบัติงาน มีหลักเกณฑ์ในการประเมินผลงาน มีการกำหนดระยะเวลาการรายงานความก้าวหน้าของการทำโครงงาน ส่งผลให้การฝึกงานมีลักษณะยืดหยุ่น นักศึกษาเองก็สามารถวางแผนและจัดตารางเวลาของตนเองได้

4. นักศึกษาเปรียบเทียบว่าการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์คล้ายกับประสบการณ์เรียนออนไลน์ โดยมีบรรณารักษ์หรือวิทยากรของห้องสมุดเป็นผู้บรรยายผ่านแอปพลิเคชัน งานที่ได้รับมอบหมายขณะฝึกงานออนไลน์ส่วนใหญ่จะเน้นงานด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการใช้บริการห้องสมุด เช่น การออกแบบและทำโปสเตอร์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอเพื่อแนะนำห้องสมุด ทรัพยากรสารสนเทศ และบริการสารสนเทศ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นักศึกษาระบุว่าการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ทำให้ขาดโอกาสการฝึกปฏิบัติจริง บางครั้งเป็นการศึกษาจากคลิปวิดีโอแทน ไม่ได้ฝึกงานที่มีความซับซ้อน หรือไม่ได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าระหว่างให้บริการสารสนเทศ การอนุรักษ์และสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ เป็นต้น

5. นักศึกษาฝึกงานรู้สึกกังวลใจหรือรู้สึกเครียดเมื่อต้องติดต่อสื่อสารกับบรรณารักษ์ผ่านระบบออนไลน์มากกว่าการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to face communication) เหมือนในสถานการณ์ปรกติ เช่น หลังจากชั่วโมงฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ประจำวันแล้วบางครั้งนักศึกษาสับสนในการเรียนรู้งานหรือต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม นักศึกษารู้สึกกังวลหรือเกรงใจที่จะซักถามข้อสงสัยเพิ่มเติมจากบรรณารักษ์ผู้ฝึกงานผ่านการโทรศัพท์ หรือแอปพลิเคชันไลน์ ด้วยเกรงว่าอาจจะรบกวนเวลาทำงานหรือ กังวลเรื่องมารยาทการสื่อสาร สถานการณ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Malik & Ameen (2010) ศึกษาเรื่องการฝึกงานห้องสมุดของนักศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ประเทศปากีสถาน ที่แม้จะเป็นนักศึกษาผู้ฝึกงานระดับบัณฑิตศึกษาแต่ก็ยังคงมีความกังวลและพบว่าเกิดปัญหาช่องว่าง

ด้านการสื่อสาร (Communication gaps) ทั้งกับบรรณารักษ์ผู้ฝึกงานและการสื่อสารกับอาจารย์พี่เลี้ยงหรืออาจารย์นิเทศ

6. นักศึกษาเกิดทัศนคติที่ดีหรือมีแนวโน้มในเชิงบวกต่อวิชาชีพผู้ให้บริการสารสนเทศ เนื่องจากนักศึกษาได้รับการถ่ายทอดความรู้จากห้องสมุดทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ บรรณารักษ์ผู้ฝึกงานมีความตั้งใจสูงในขณะสอนและถ่ายทอดประสบการณ์วิชาชีพ แม้ว่าจะเป็นการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ แต่ก็ทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกประทับใจ ต้องการขยายระยะเวลาฝึกงานต่อไปอีก ไปจนถึงต้องการเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดที่ฝึกงาน เป็นต้น

7. การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ แสดงความคิดเห็น และนำเสนอโครงงานอย่างอิสระ โดยมีบรรณารักษ์ช่วยชี้แนะ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และผลักดันศักยภาพในตัวของนักศึกษาจนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจเพิ่มมากขึ้นในการทำงาน เช่น โครงงานจากการฝึกงานห้องสมุดของนักศึกษาที่ ห้องสมุดช่อ วายุพักต์ เรื่อง “KKU E-project” ได้รับการต่อยอดเป็นบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบคลังข้อมูล E-project report และได้รับรางวัลชมเชยจากการประชุมวิชาการสำหรับนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปี 2564

ผลสะท้อนกลับจากมุมมองบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน

อาจารย์นิเทศการฝึกงานได้ร่วมพูดคุยกับบรรณารักษ์จากห้องสมุดทั้ง 18 แห่ง เพื่อรับฟังปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ของหลักสูตร ซึ่งหากอ้างอิงตามแนวทางประกันคุณภาพการศึกษาระดับหลักสูตรระบบ AUN-QA (Asean University Network Quality Assurance version 4.0) แล้วต้องนับว่าห้องสมุดและบรรณารักษ์คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญในการร่วมผลักดันให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร ในการฝึกงานครั้งนี้ได้รวมรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากบรรณารักษ์ ดังนี้

1. มุมมองของบรรณารักษ์พบว่า การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ในช่วงโควิด-19 สามารถนำมาทดแทนประสบการณ์การฝึกงานห้องสมุดแบบออนไซต์ได้เพียงบางส่วน อย่างไรก็ตามหากนักศึกษาได้ฝึกงานในห้องสมุดร่วมด้วยจะทำให้ได้ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น เพราะงานห้องสมุดบางงานไม่สามารถอธิบายออนไลน์แล้วนักศึกษาจะเข้าใจได้ทันที หากแต่ต้องมีการลงมือปฏิบัติร่วมด้วย เช่น การฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติในโมดูลต่างๆ ขณะที่บางห้องสมุดระบุข้อจำกัดในการฝึกงานออนไลน์ เช่น ไม่สามารถให้รหัสผ่าน (Password) แก่นักศึกษาเพื่อให้สามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์และเครือข่ายของห้องสมุดจากระยะทางไกลได้ เช่นเดียวกับงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ

งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า งานสแกนหนังสือที่สามารถจัดฝึกสอนได้เพียงการสรุปขั้นตอนการปฏิบัติงานให้นักศึกษาฟังโดยสังเขปเท่านั้น

2. สำหรับบรรณารักษ์ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์จัดการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์มาก่อน การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ครั้งนี้ จึงนับเป็นประสบการณ์ครั้งแรก ดังนั้นจึงมีบรรณารักษ์บางส่วนพบปัญหาด้านการจัดเตรียมเนื้อหาและด้านเทคนิควิธีการสอนออนไลน์ และแม้ว่าจะพบอุปสรรคบ้าง บรรณารักษ์ก็ยังพบว่าประสบการณ์นี้เป็นโอกาสดีที่ทีมบุคลากรจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้ทบทวนทักษะและพัฒนายกระดับทักษะของตนได้ดีขึ้นกว่าเดิม (ReSkill & UpSkill) รวมทั้งยังได้ใช้โอกาสนี้ทบทวนทักษะการเป็นผู้สอนหรือพัฒนาการสอนงานผ่านระบบออนไลน์ แนวคิดการพัฒนาทักษะตนเองของบรรณารักษ์นี้ยังสอดคล้องกับที่ห้องสมุดบางแห่งใช้เป็นดัชนีชี้วัดผลงานหรือความสำเร็จของงาน (Key performance indicator -KPI) อีกด้วย

3. ในการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ใช้การสื่อสารหลายรูปแบบ เช่น การสอนความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติงานห้องสมุด การมอบหมายงานทั้งในลักษณะแบบฝึกหัดและแบบโครงงาน การประชุมออนไลน์ และการนำเสนองาน เป็นต้น ช่องทางการสื่อสารหลักคือการส่งข้อความผ่านแอปพลิเคชัน บรรณารักษ์ได้ระบุถึงปัญหาการสื่อสารออนไลน์กับนักศึกษาฝึกงาน กล่าวคือ นักศึกษาไม่กล้าซักถามปัญหาในประเด็นที่ได้รับมอบหมาย ประกอบกับในสถานการณ์ฝึกงานออนไลน์บรรณารักษ์ผู้มอบหมายงานไม่สามารถสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้หรือกระบวนการทำงานของนักศึกษาได้โดยตรง ผลคือนักศึกษาปฏิบัติงานไม่ตรงตามโจทย์ที่มอบหมายไป ทำให้ต้องเสียเวลาในการอธิบายใหม่ และนักศึกษาเองก็เสียเวลาในการแก้ไขงาน ข้อเสนอแนะจากบรรณารักษ์คือควรส่งเสริมหรือกระตุ้นนักศึกษาเรื่องการสื่อสารที่ดี กล้าซักถามในส่วนที่ไม่เข้าใจ กล้าเสนอความคิดเห็น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการเสริมปฏิสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม

4. บรรณารักษ์ระบุว่านักศึกษามีทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับดี เช่น สามารถใช้แอปพลิเคชันการประชุมออนไลน์ แอปพลิเคชันการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปจัดการข้อมูลสารสนเทศที่รับผิดชอบได้ ทักษะการสร้างสื่อมัลติมีเดีย การสร้างอินโฟกราฟิก การตัดต่อคลิปวิดีโอ เป็นต้น นอกจากนั้นยังพบว่านักศึกษาสามารถค้นคว้าและทำโครงงานทางสารสนเทศได้ สามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความมั่นใจ ปรับตัวและเรียนรู้ได้รวดเร็ว ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลจากการที่นักศึกษามีประสบการณ์จากการเรียนออนไลน์มาแล้วประมาณหนึ่งปีการศึกษา

5. สถานการณ์โควิด-19 เป็นปัจจัยกระตุ้นให้ห้องสมุดมุ่งสู่การปรับเปลี่ยนสู่การบริการห้องสมุดในวิถีชีวิตใหม่ เช่น การจัดการด้านกายภาพของห้องสมุด เมื่อห้องสมุดต้องจำกัดพื้นที่อาคารให้บริการ

หรือลดจำนวนผู้ที่ต้องการจะเข้าใช้พื้นที่ห้องสมุดเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 การส่งเสริมการใช้บริการรูปแบบใหม่และทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ห้องสมุดจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมเดิมให้เป็นรูปแบบออนไลน์ หรือศึกษาการบริการในรูปแบบใหม่ๆ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือเสียง วิดีโอ พอดคาสต์ (Podcast) และ Vlog (Video blog) ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับที่ ระเบียบ แสงจันทร์ (Sangchantr, 2022) ได้สรุปไว้ว่า "เป็นโอกาสที่ห้องสมุดแต่ละแห่งต่างได้พัฒนาทักษะการบริหารจัดการห้องสมุดแบบวิถีใหม่" ดังนั้น นักศึกษาฝึกงานผู้จะเป็นผู้ปฏิบัติงานในอนาคตจึงควรต้องเตรียมพร้อมพัฒนาทักษะตนเองสำหรับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย

6. ผลงานนักศึกษาระหว่างการฝึกงาน เช่น โครงงานเชิงทดลองต่างๆ จากการทำงานร่วมกันและการแนะนำจากบรรณารักษ์ บางชิ้นงานสามารถนำไปเผยแพร่และใช้งานได้จริง ตลอดจนเป็นโอกาสขยายเครือข่ายและความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานที่ส่งนักศึกษามาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สอดคล้องกับประสบการณ์ของ เยาวพร ศานติวิวัฒน์ และ สงวน พงศ์กิจวิทูรที่ได้ระบุไว้ว่าประสบการณ์ฝึกงานห้องสมุดออนไลน์นั้นทำให้ "ห้องสมุดเองก็ได้รูปแบบการฝึกงานแบบ Work from home ที่เหมาะสมกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ผลงานของนักศึกษาสามารถนำไปใช้งานได้และมีประโยชน์ต่อบุคลากรสำนักหอสมุด และผู้ใช้บริการของห้องสมุดได้เป็นอย่างดี" (Santiwiwat & Pongkitwitoon, 2021)

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า นอกจากการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์จะลดความเสี่ยงโควิด-19 หรือโรคติดต่ออื่น ๆ แล้ว ยังสามารถเปรียบเทียบข้อดีและข้อจำกัดของการฝึกงานออนไลน์ในด้านอื่น ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 1 สรุปข้อดีและข้อจำกัดการฝึกงานออนไลน์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

ผู้สอน	
ข้อดี	**ข้อจำกัด**
การจัดการฝึกงานยังคงเป็นไปตามกำหนดของแผนการศึกษา แม้ต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19	การประสานงานและการแก้ปัญหาสำหรับผู้เรียนที่มีความพร้อมในการฝึกงานแบบออนไลน์แตกต่างกัน
การแบ่งบันและการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารการฝึกงานทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว	การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการยังคงอยู่แต่ต้องเพิ่มช่องทางการติดต่อส่วนตัว (Personal contact) ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น

ตาราง 1 (ต่อ)

ผู้สอน	
ข้อดี	**ข้อจำกัด**
การนิเทศออนไลน์ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ช่วยลดความตื่นเต้น กดดันและการเผชิญหน้าในการนิเทศ ผู้สอนจัดสรรเวลานิเทศกับนักศึกษาทุกแห่งได้เท่าเทียมกัน	การนิเทศออนไลน์ทำให้ไม่เห็นสภาพการฝึกงานอย่างแท้จริง
ผู้เรียน	
ข้อดี	ข้อจำกัด
นักศึกษาและผู้ปกครองคลายความเครียด ความวิตกกังวลในระหว่างสถานการณ์แพร่ระบาด	ทักษะที่ได้รับการฝึกงานไม่หลากหลาย เนื่องจากบางงานไม่สามารถจัดฝึกปฏิบัติงานออนไลน์ได้
ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย	ขาดประสบการณ์ตรง การฝึกงานไม่ต่อเนื่อง
เลือกสถานที่ฝึกงานได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านระยะทาง	เกิดปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล
สามารถจัดการตารางเวลาของตนเองได้อย่างยืดหยุ่น	ขาดปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานและเพื่อนในกลุ่มฝึกงาน
ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางดิจิทัลอย่างเต็มที่	ความพร้อมของคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อประสิทธิภาพการฝึกงาน
บรรณารักษ์/ห้องสมุด	
ข้อดี	**ข้อจำกัด**
ผู้ฝึกสอน/บรรณารักษ์ได้พัฒนาทักษะของตน เช่น การเป็นผู้สอน ผู้ผลิตสื่อการสอนออนไลน์ การใช้งานแอปพลิเคชันต่างๆ	การฝึกงานออนไลน์ทดแทนประสบการณ์การฝึกงานห้องสมุดแบบออนไซต์ได้เพียงบางส่วน บางงานไม่สามารถฝึกแทนที่ด้วยระบบออนไลน์ได้
ห้องสมุดได้ทดลองพัฒนารูปแบบการฝึกงานหรือการฝึกอบรมแบบออนไลน์ หรือจัดเป็นรูปแบบผสมผสาน	ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ฝึกสอน/บรรณารักษ์และผู้ฝึกงานลดลง
	การจัดสรรเวลาเพิ่มเติมเพื่อเตรียมการสอนและการสร้างสื่อการสอนมากกว่าการฝึกงานออนไซต์

บทสรุป

ประสบการณ์การจัดการรายวิชาฝึกงานห้องสมุดในช่วงโควิด-19 ได้กล่าวถึงความจำเป็นและการเตรียมพร้อมในกระบวนการฝึกงานห้องสมุดแบบออนไลน์ รวมถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบระหว่างการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ ในขณะเดียวกันก็ได้รวบรวมทักษะที่จำเป็นสำหรับ

การฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ไว้ด้วย เช่น การเรียนรู้วิธีใช้งานแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ออนไลน์ และทักษะการสื่อสารออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น แนวทางนี้อาจนำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ การปรับปรุงหลักสูตร และการฝึกอบรมออนไลน์ได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามประสบการณ์การสอนการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ครั้งนี้เป็นผลการปฏิบัติงานจากสถาบันการศึกษาเดียว และยังคงต้องการงานวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้นเพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการฝึกงานห้องสมุดออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

หลักสูตรสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรขอขอบคุณห้องสมุดและสถาบันบริการสารสนเทศทั้ง 18 แห่ง ที่ให้ความอนุเคราะห์ฝึกงานออนไลน์กับนักศึกษามา ณ โอกาสนี้

References

Asvapoositkul, P. & Rojanasupamit, S. (2021). The COVID-19 pandemic – the revolution of libraries leading to the future new normal. **TLA bulletin**, 65(1). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/248281/168953 [In Thai]

Cha, S. & Bae, K. (2020). Factors influencing student satisfaction with the fieldwork course in LIS in South Korea. **The journal of information science theory and practice**. 8(2), 32-44.

Juznic, P. & Pymm, B. (2016). Practicums as part of study programmes in library and information studies. **Adult education and learning**. 22(3). DOI: http://dx.doi.org/10.4312/as.22.3.91-99

Malik, A. & Ameen, K. (2010). Effectiveness of library practicum: perceptions of LIS graduates in Pakistan**. Library review**. 59(8), 573-584.

Mettarikanon, D. & Juychum, D. (2016). Essential competencies for LIS students: fostering the 21st century librarian. **Journal of library and information science Srinakharinwirot university**. 9(2), 87-97. https://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/8396 [In Thai]

Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2020). **3rd announcement of Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation**. Retrieved August 8, 2022, from https://www.mhesi.go.th/index.php/ content_page/item/3033-2019-covid-19-1-6.html [In Thai]

Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021). **11th Announcement of Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation**. Retrieved August 8, 2022, from https://www.mhesi.go.th/index.php/ content_page/item/3033-2019-covid-19-1-6.html [In Thai]

Pawaphutanon NaMahasarakham, S. & Hongsuwan, S. (2018). A study results using online apprenticeship system. **Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology (Humanities and social sciences)**. 4(2), 366-376. [In Thai]

Sangchantr, R. (2022). Library and information services in new normal: experiences of university libraries in Thailand. **TLA bulletin**. 66(1), 21-36. [In Thai]

Santiwiwat, Y. & Pongkitwitoon, S. (2021). Khon Kaen University library school 'turn' formation: coronavirus crisis. **New normal for libraries: opportunities & challenges. the 11th PULINET online national conference - PULINET2021**. 458-468. https://pulinet2021.pulinet.org/submission/Proceedings_Complete.pdf [In Thai]

Supawiree, R. (2017). **Practicum problems library and information science majors at Faculty of Arts, Silpakorn University encountered in libraries or information service centers**. Nakhon Pathom: Faculty of Arts, Silpakorn University. [In Thai]

Suwannako, P., Nimnoi, R. & Nilati, P. (2021). Information science student expectations and perceptions of overseas internships. **Journal of information science**. 39(3), 62-83. DOI: 10.14456/jiskku.2021.16 [In Thai]